

Razvoj kreativne industrije kroz kulturnu politiku i redefiniranje sustava audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj*

Edib Ahmetašević**

SAŽETAK

Kulturna politika Republike Hrvatske na području audiovizualne djelatnosti, prolazeći kroz tranziciju na različite načine ostavila je neizbrisive posljedice na ukupno područje audiovizualne djelatnosti. Uslijed raspada socijalizma, što predstavlja sistemsku tranziciju bivših država socijalističkog sistema prema (različitim modelima) kapitalističkog sistema, desila se i strukturna tranzicija kao rezultat globalnih promjena, pa je došlo do promjena kulturne politike u odnosu na audiovizualnu djelatnost Republike Hrvatske. Dezorijentirana kulturna politika usporila je razvoj audiovizualne djelatnosti prema kreativnoj industriji ili ga potpuno zaustavila. Dezorijentiranost kulturne politike nastala je uslijed neodgovornog društvenog ponašanja, nepoštivanja kulturne raznolikosti, nerazvijenog odnosa javnog, privatnog i civilnog sektora, odnosno stratejskih dilema kulturne politike.

Kako bi se razvijala kreativna industrija potrebno je audiovizualnu djelatnost provoditi učinkovito i djelotvorno, a za što je neophodno redefinirati, razvijati i provoditi set strategija i instrumenata kulturne politike Republike Hrvatske na području audiovizualne djelatnosti.

---

* Ovaj tekst je dio šireg projekta istraživanja stanja i razvoja audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj, koji je zapisan u doktorskoj disertaciji istovjetnog naslova u sklopu Naučnog dokorskog studija – Menadžment kulture i medija, Fakultet dramske umetnosti – Beograd; mentor. Dr Vesna Đukić, red. prof.

** Edib Ahmetašević, dr. sc., snimatelj, Odsjek snimatelji i montažeri, Hrvatska radio-televizija / cameraman, Department of cameramen and editors, Croatian Radio-Television, Prinsavlje 3, 10000 Zagreb, e-mail: edib.ahmetasevic@gmail.com

Interdisciplinarnim pristupom povezujući integrativnu teoriju društvenog ugovora i dilema suvremenih kulturnih politika na području audiovizualne djelatnosti ukazujem na važnost društveno odgovornog ponašanja, posebice privatnog sektora, koji ima veliku ulogu u razvoju filmske industrije kao profitno orijentirane kulturne industrije.

Prijedlog: Razvoj kreativne industrije na području audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj nije moguć bez uravnoteženja djelovanja strateških dilema kulturne politike, te na taj način uspostave ravnoteže između estetskih i tržišnih vrijednosti audiovizualne djelatnosti.

Ključne riječi: kulturna tranzicija, društveno odgovorno ponašanje, kreativne industrije, kulturna raznolikost, upravljanje audiovizualnim djelatnostima, strategijske dileme kulturne politike

Uvod

Audiovizualna djelatnost¹ Republike Hrvatske u procesu sistemskih i strukturnih promjena društva doživjela je transformaciju od *ideološke orijentacije*, preko perioda *tranzicije*, krize javne kulturne politike i javnog sektora, nerazvijenosti odnosa javnog, privatnog i civilnog sektora, krize institucija i njihove uloge u društvu, ali i krize participacije i kulturnog tržišta (Dragičević-Šešić i Dragojević, 2008: 28-29) do *kulturne globalizacije*. Tranzicija je djelomično donijela redukciju kulturne politike na ekonomski racio, ali i na kulturni dualizam, kao paralelizam dvaju sustava vrijednosti – pri čemu jedan podrazumijeva zahtjeve za uspostavom tržišta u kulturi, a drugi državnu skrb oko financiranja kulture (Krzysztofek, 1996: 67). Dok gledano iz drugog kuta pred kulturu se postavljaju velika očekivanja i dolazi do kulturnog redukcionizma, a pokretač tih nadanja i očekivanja od kulture je, zapravo, ekonomski redukcionizam (McGuigan, J. 2004, *Rethinking Cultural Policy*). Nepotpuna tranzicija kulture i ostaci državnog model kulturne politike, doveli su do manjkavosti u provođenju kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti. Društvena fragmentacija i društvena integracija s kojom smo suočeni predstavljaju komplementarne procese, nedostatak jednoga od njih stvara društvenu neravnotežu, iz koje nastaje *kulturna isključivost*, koja predstavlja negiranje, podcjenjivanje i uništavanje kulturne različitosti. Tijekom istraživanja među audiovizualnim stvaraocima provedena je anketa, s aspekta strateških dilema kulturne politike, čiji rezultati ukazuju na neuravnoteženost u pogledu strateških dilema socijalnog razvoja, odnosa prema manjinskim identitetima i kulturnim raznolikostima.² Tako više od 50% ispitanika u povedenoj anketi zastupa mišljenje kako kulturna raznolikost nije suštinsko pitanje javne kulturne politike na području audio-

vizualne djelatnosti. Dok 40% njih smatra kako to nije jasno definirano, odnosno kako nedostaje svijest o važnosti zaštite i promocije manjinskih identiteta, jer oni daju vitalnost nacionalnoj kulturi.

Tijekom tranzicije audiovizualna djelatnost našla se pred problemom uspostava i implementacije kulturnog sustava audiovizualne djelatnosti tj. kulturnog inženjeringa, a koji ne može biti efikasan bez pomoći javnog sektora privatnome sektoru uz aktivno sudjelovanje civilnog sektora u oblasti audiovizualne djelatnosti. Za redefiniranje sustava audiovizualne djelatnosti Republike Hrvatske neophodno je: uspostaviti sustav učinkovitog funkcioniranja sva tri sektora društva (Mollard, 2000: 22).

Prilikom definiranja javnih kulturnih politika na području audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj, neophodno je uzeti u razmatranje ulogu *multikulturalizma, interkulturalizma i transkulturalizma* s aspekta globalizacije. Uzimajući u obzir logično stremljenje prema kulturnoj industriji, što je zapravo promoviranje kulture kao odgovor na ekonomsko razaranje koje je donijela *neoliberalna transformacija*³, orijentirajući se samo na tržište audiovizualne djelatnosti izgubit će svoju umjetničku vrijednost. Kulturna industrijalizacija će dovesti do masovne kulture i standardizacije svih vidova proizvodnje (Adorno i Horkheimer, (1947) 2006). Kroz međuresornu suradnju i aktiviranje određenih strategija kulturne politike, audiovizualna djelatnost u Hrvatskoj može postati dohodovna djelatnost i tako potaknuti kulturni razvoj društva, stvoriti nova radna mjesta kako na lokalnoj tako i na međunarodnoj razini (Fiske u: Smiers 2003: 153).

Obrazovanje je iznimno važan aspekt u kulturnoj politici jer stvara ljudski kapital, a investicija u znanje stvara veću društvenu dobit. Audiovizualne djelatnosti zbog svoje prirode i složenosti provedbe zahtjevaju stručno obrazovane kadrove.

Zbog svega navedenog neophodno je uspostaviti efektivnu ravnotežu između "kulturnih dualizama" koji trenutno egzistiraju kao paralelizam dva sustava vrijednosti (pri čemu jedan podrazumijeva zahtjeve za uspostavljanjem tržišta u kulturi, a drugi odgovornost države za proračunsko financiranje kulture).

U kratkoj, ali izrazito značajnoj studiji "Balancing Act: 21 Strategic Dilemmas in Cultural Policy" Francois Matarasso i Charles Landry razmatraju pet grupa dilema koje su karakteristične za svaku kulturnu politiku: dileme okvira kulturne politike, dileme implementacije kulturne politike, dileme socijalnog razvoja, dileme ekonomskog razvoja i upravljačke dileme. Ova teorijska razmatranja činila su osnovu za naša proučavanja razvoja audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj.

Usljed složenih socio-ekonomskih i socio-politički odnosa razvoj audiovizualne djelatnosti nalazi se pred okvirnim strateškim dilemama koje se odnose na: opseg područja djelovanja kulturne politike u odnosu na audiovizualne djelatnosti, odnosno pridonose li audiovizualne djelatnosti razvoju umjetnosti ili razvoju kulture

shvaćene kao način života; koncepciju kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti, odnosno dilemu između demokratizacije kulture i kulturne demokracije; audiovizualnu djelatnost koja je sama sebi svrsishodna, zbog estetske dimenzije koja se smatra društveno korisnom vrijednošću ili audiovizualna djelatnost treba imati razvojnu ulogu u društvu; audiovizualnu djelatnost kao javno dobro ili uvjetovanu aktivnost, te ulogu umjetnika s toga gledišta.

U procesu definiranja kulturne politike tijekom tranzicije javile su se dileme implementacije kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti i njenog određivanja u odnosu na: konzultacije vlade s javnošću, civilnim društvom i profesionalnim udruženjima tijekom procesa oblikovanja kulturne politike ili aktivnim sudjelovanjem u obliku partnerstva ministarstva kulture, njegovih 'konstituenci' i javnosti; raspored sredstava namijenjenih audiovizualnim djelatnostima, a koja treba kontrolirati država ili financiranje treba biti izolirano od utjecaja politike; financijska sredstva koja treba dodijeliti javnom ili privatnom sektoru, odnosno je li važnija intervencija države u javnom ili privatnom sektoru za učinkovit razvoj audiovizualne djelatnosti; važnost strateške uloge audiovizualne djelatnosti kao razvojne djelatnosti u društvu kroz prestižne aktivnosti za elitnu publiku ili državni prioritet treba biti ulaganje u zajednicu; brigu države o nacionalnom interesu – nacionalnoj audiovizualnoj djelatnosti ili aktivnoj međunarodnoj suradnji i podržavanju multikulturalizma.

U multikulturalnoj Europi dileme socijalnog razvoja imaju veliki značaj s gledišta: promatranja kulturnog identiteta manjinskih ili većinskih zajednica, odnosno formiranja demokratskog pluralizma prema pravilima manjine ili većine; kulturnog nasljeđa u audiovizualnoj djelatnosti, njegovog očuvanja ili oblikovanju suvremene djelatnosti; usmjerenja kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti prema unutarnjoj ili vanjskoj potrošnji kulturnih proizvoda i prezentiranja unutarnje realnosti ili umjetnog uljepšavanja države kroz audiovizualnu djelatnost.

S aspekta dilema ekonomskog razvoja audiovizualne djelatnosti neophodno je definiranje jasnih ciljeva na osnovu kojih se može odlučiti: po kojoj će osnovi javna sredstva biti dodijeljena kao financijska pomoć ili kao investicija u kreativne ideje podložne tržištu; koji su prioriteti razvoja audiovizualne djelatnosti: potrošnja ili proizvodnja audiovizualnog proizvoda, i na koje načine država najbolje može održavati ravnotežu između obaju ovih gledišta.

Neizostavne su sveprisutne upravljačke dileme na području audiovizualne djelatnosti, a koje se odnose na donošenje odluka u procesu realizacije kulturne politike audiovizualne djelatnosti, kroz državni centralizam koji daje dojam jamstva kontrole, standarda i konzistentnog pristupa, ali i veći značaj koji vlada pridaje kulturi, – ili kroz decentralizam koji donosi bližu uzajamnu vezu između propisa i lokalnih potreba, kulturnu raznolikost.

Pored centralizacije ili decentralizacije prisutne su slijedeće upravljačke dileme kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti, a definiraju pitanja: na koji način provoditi audiovizualnu djelatnost u praksi, kroz direktni servis pod državnom upravom ili usluge treba kupovati od drugih putem izravnog ugovaranja; zaslužuju li umjetnici državne privilegije zato što su umjetnici ili bi država trebala prvenstveno podržavati umjetnost, od čega bi korist imali uspješni, a ne privilegirani umjetnici; kako treba raspodijeliti sredstva za planiranje i provođenje programa audiovizualne djelatnosti, kroz ulaganje u institucije i infrastrukturu ili ulaganje u kulturne aktivnosti na području ove djelatnosti; tko treba upravljati aktivnostima na području audiovizualnih djelatnosti – menadžeri ili umjetnici.

Stanje audiovizualne djelatnosti tijekom tranzicije

Kultura u Republici Hrvatskoj definirana je kao državni prioritet i to na najvišoj razini deklarativnosti prema državnom Ustavu⁴ iz 1990. i amandmanima⁵ iz 1992. godine. Ideologija u kojoj se odvijala audiovizualna djelatnost u bivšem sustavu, ali i dobrim dijelom tijekom prve faze tranzicije prezentirala je različitost kao opasnu i negativnu tendenciju. Isto tako autoritativni politički režim, kroz manipulativnu moć društvenog sustava, umanjuje društvenu, kulturnu, političku i etičku različitost. Tako je tek 2008. godine donesen "Pravilnik o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi".⁶ Javna kulturna politika u Hrvatskoj ne bavi se svojim temama, pitanjima poetike i estetike, već se prvenstveno bavi očuvanjem jezika, spašavanjem povijesti, konstituiranjem nacije. Prisutna je demokratizacija kulture⁷ kao politička koncepcija kulturne politika na području audiovizualne djelatnosti, iako s aspekta okvirne dileme kulturne politike kulturna demokracija predstavlja širi pristup proizvodnji, distribuciji i potrošnji audiovizualnih proizvoda, a aktivnosti su zamišljene izvan vladajućih struktura.

Audiovizualne djelatnosti, kao što su promocija, proizvodnja, distribucija i prikazivanje audiovizualnih djela, tijekom tranzicije iz državnog model kulturne politike ostaju bez temeljne infrastrukture, koja raspolaže s potrebnim resursima za audiovizualnu djelatnost. Također kulturna politika nije u potpunosti prerasla u paradržavni model kulturne politike, što se ogleda u činjenici da članove Upravnog odbora Hrvatskog audiovizualnog centra (HAVC) imenuje Ministarstvo kulture i da oni nisu birani⁸ putem provedenog javnog natječaja. Jednako tako načina financiranja HAVC-a u najvećem dijelu je iz državnog proračuna.⁹

Kriza institucija audiovizualne djelatnosti u Hrvatskoj ogleda se kroz lošu i nepravednu privatizaciju u kojoj je razorena njezina tehnička infrastruktura¹⁰, koja u najvećem dijelu više ne postoji. Politika se često najdirektnije miješa u izbor scenarija, autora i producenata kojima će biti dodijeljena sredstva za realizaciju filma.

Kriza institucije ogleda se kroz ne provođenje pravnih instrumenata kulturne politike¹¹ na području audiovizualne djelatnosti unutar HAVC-a, na što ukazuje Izvješće predsjednika upravnog odbora HAVC-a o indicijama kršenja zakona, prekoračenju ovlasti i zakonitosti rada od 04. srpnja 2012. godine, te dopis voditeljice Odjela za pravne poslove HAVC-a i člana Upravnog odbora od 19. rujna 2012. godine Ministrici kulture RH.¹² Tome treba dodati da je hrvatska distribucijska filmska mreža *Kinematografi* uništena prilikom privatizacije i da je broj kino dvorana u Hrvatskoj smanjen je sa 314 na 107 u periodu od 1983. do 2012. godine.¹³ Kulturna tranzicija s aspekta demokratizacije društva treba podrazumijevati *kulturni pluralizam* (pluralizam vlasništva, pluralizam tržišta, politički pluralizam) putem kojega će biti utemeljene sve demokratske procedure, kontrola političke vlasti unutar društva te utjecaj građana na ukupnu sferu vlasti. U Hrvatskoj je prisutan kulturni dualizam: na jednoj strani etnocentrična i neokonzervativna kultura, a na drugoj moderna, suvremena, plurikulturna kultura. Prema tome potrebno je donošenje posebne javne kulturne politike u odnosu na audiovizualne djelatnosti u Hrvatskoj kojom bi se različite kulture, koje će ulaskom u EU tvoriti zajednicu, postavile u ravnopravan položaj, ali i zaštitile (Dragojević, 1999: 133, 134, 135). Republika Hrvatska nizom strategija i instrumenata kulturne politike podržava razvoj audiovizualne djelatnosti (kinematografije) kao kreativne industrije¹⁴, ali samo deklarativno¹⁵, pri tome ne percipirajući aktivno sudjelovanje svih činilaca razvoja društva i kulture¹⁶, u sustav donošenja odluka i preuzimanja odgovornosti za razvoj audiovizualne djelatnosti kao javne potrebe¹⁷. Sa aspekta globalizacije potrebno je razmatrati multikulturalizam, interkulturalizam i transkulturalizam¹⁸, ali i zaštitu audiovizualne kulturne baštine¹⁹ prilikom definiranja javnih kulturnih politika na području audiovizualne djelatnosti. Republika Hrvatska je ratificirala Europsku kulturnu konvenciju²⁰, kao i Europsku konvenciju o filmskoj koprodukciji²¹. U prvom desetljeću tranzicije osim formalno pravnog podržavanja interkulturalizma i transkulturalizma²², značajnija međunarodna suradnja na području audiovizualne djelatnosti ne postoji, što se može vidjeti iz izvještaja Hrvatskog audiovizualnog centra²³ za kategorije manjinskih i većinskih koprodukcija, tek po ulasku u Europsku uniju događaju se promjene na tome planu.²⁴ Tranzicija iz socijalističkog sustava u kapitalistički rezultirala je redukcijom kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti, u najvećoj mjeri na ekonomski racio. Kulturna politika se ne vodi ni ne razvija isključivo iz kulturnih razloga, nego se kao njeno utemeljenje pokazuju najčešće ekonomski razlozi. Sa ovoga aspekta nerazumijevanje uloge kulture i važnosti ekonomskih pokazatelja prisutno je i danas. Izostanak tržišnih rezultata pokušava se opravdati nerazumijevanjem visoke kulture u audiovizualnim djelatnostima od strane masovne publike, a izostanak umjetničkog uspjeha nedovoljnim ulaganjem u audiovizualnu djelatnost.²⁵ To

ukazuje na nedostatak principijelne strategije javnih kulturnih politika, te njeno provođenje i na umjetničkom i na ekonomskom planu, čime bi se ublažio postojeći dualizam umjetničkih i tržišnih vrijednosti audiovizualnih djelatnosti.

Prisutna je dilema s aspekta društvene uloge percepcije audiovizualne djelatnosti kao samoopravdavajuće vrijednosti ili razvojne vrijednost.²⁶ Audiovizualna djelatnost prestaje biti produkcijski servis, iako je "Jadran film"²⁷ prije trideset godina ostvarivao promet od 70 milijuna dolara godišnje. Promocija hrvatskog filma je marginalizirana u novo nastalim odnosima, strane kompanije i dio paradržavnih institucija kulture preuzimaju distribuciju i prikazivanje²⁸, te niti u jednom segmentu audiovizualne djelatnosti od javnog interesa ne sudjeluje na njezinu razvoju, dok profesionalne udruge koje su do tada ovisile o državi nisu imale kapacitete za prilagodbu novonastalom "divljem kapitalizmu" jer im to nije u prirodi njihovog bivanja. Domaći igrani film je obezvrijeđen i zaobiđen, dok profesionalci ostaju bez zaposlenja.²⁹

Prisutna je izrazita neuravnoteženost između strateških dilema socijalnog razvoja kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti naročito od interesa kulturne politike za lokalni razvoj između prisustva stranih koproducenata i interesa lokalnog stanovništva. Rezultati spomenute ankete ukazuju na to, kao i činjenica da u zadnjih 30 godina nije zabilježeno značajnije prisustvo stranih koproducenata, kao ni veća usmjerenost prema vanjskoj potrošnji audiovizualnih proizvoda u odnosu na unutarnju potrošnju.³⁰

Strategija kulturnog razvoja Hrvatske

Instrumenti provođenja javne kulturne politike najčešće su pravni (zakoni) i ekonomski (raspodjela financiranja), ali samo u jednom dijelu. Prisutna su značajna ograničenja u organizacijskim i vrijednosno-idejnim instrumentima, iako je prepoznavanje, vrednovanje i poticanje izvrsnosti prioritetno sredstvo kulturnog razvoja.³¹ Obezvrijeđeno je idejno-autorsko stvaralaštvo i moralno-etičke vrijednosti u praćenju i vrednovanju postignutih ciljeva. Sagledavanjem rezultata javnih natječaja HAVC-a ustanovljeno je kako određeni autori iz godine u godinu dobivaju značajna sredstva u audiovizualnoj djelatnosti (od 40% – 70% ukupnih sredstava) usprkos nepostizanju značajnijih umjetničkih i ekonomskih rezultata, dok su istovremeno ta sredstva drugima autorima uskraćena.³² Za razvoj audiovizualnih djelatnosti u Republici Hrvatskoj osim političko-pravnih, potrebno je primijeniti ekonomske, organizacijske i vrijednosno-idejne instrumente kulturnih politika kako navode (Dolowitz i Marsh u Colebatch, 2002: 124).

Tako započinje i nova faza razvoja audiovizualne djelatnosti kroz inicijativu stvaranja dugotrajnije strategije razvoja u kulturi. Urednica dokumenta "Strategija

kulturnog razvoja Hrvatske u 21. stoljeću” Biserka Cvjetičanin³³, napominje da dokument sadrži dva temeljna strategijska interesa. Prvi je održavanje i razvitak postojećih djelatnosti i potreba u kulturnom sektoru, uključujući i neka veća ulaganja, a drugi međusektorska suradnja i razvoj. Ta dva strategijska interesa s aspekta kulturne politike temelj su razmatranja razvoja kulturne/kreativne industrije kroz redefiniranje sustava audiovizualnih djelatnosti. Donosioci navedenog dokumenta³⁴ ističu kako strategija kulturnog razvoja ne smije odvajati kulturu zbog kulture na jednoj strani, i kulture radi ekonomskih i političkih ciljeva, na drugoj strani.

Neophodno je izbrisati granice između elitne, tradicijske i masovne kulture, tako masovna proizvodnja i popularnost djela neće imati tek komercijalan značaj (Eagleton, 2000: 52), a profit od sve većeg zanimanja za kvalitetne proizvode kulture reinvestirao bi se u kulturni razvitak. Vjeran Katunarić³⁵, voditelj projekta izrade “Strategija kulturnog razvoja Hrvatske u 21. stoljeću” naglašava kako je za izgradnju pouzdane strategijske vizije Hrvatske, vrijednost komparativnih iskustava razmjerno manja od vrijednosti vlastitih iskustava. Komparativna odrednica u pogledu stvaranja preduvjeta, kroz strategije i instrumente kulturne politike, ključna je za redefiniranje novih polazišta u razvoju kreativne industrije u Republici Hrvatskoj.

Analiza i komparacija konkurentnosti audiovizualnih djelatnosti potvrdila je izrečeno: loša privatizacija, mali inovativno-tehnološki kapaciteti audiovizualne djelatnosti³⁶, nesudjelovanje strukovnih udruga u donošenju odluka, te nepoštivanje regulativa osnovni su uzroci nemogućnosti razvoja audiovizualnih djelatnosti. S aspekta strateških dilema kulturne politike, prema Matarasso & Landry, neuravnoteženo djelovanje među strateškim dilemama dovelo je do poteškoća u razvoju audiovizualnih djelatnosti koje otvaraju put prema kreativnoj industriji.³⁷

Kulturni sustav – upravljanje u audiovizualnoj djelatnosti

Tranzicijom kulture nastao je jedan kompleksan kulturni sustav koji slični paradržavnom modelu kulturne politike s određenim ostacima državnog modela. Kako svaka nova vlada jednostavno misli da od nje sve počinje, tako i na području kulture više je puta definirana strategija kulturnog razvoja, usklađena s regulativom Europske unije. Paradržavni model kulturne politike ima za praksu upravljanje na području audiovizualnih djelatnosti putem “produžene ruke” (*arm’s length principle*)³⁸, tako je Vlada Republike Hrvatske na osnovu zakona³⁹ osnovala javnu ustanovu Hrvatski audiovizualni centar⁴⁰, u svrhu sustavnog promicanja audiovizualnog stvaralaštva u Republici Hrvatskoj. HAVC dobija ulogu posrednika između države, s jedne i civilnog društva i tržišta, s druge strane.

Kulturni sustav Republike Hrvatske prema teoretičaru kulture i ideologu kulturnog inženjeringa⁴¹ Mollard-u i njegovoj koncepciji četiri porodice u kulturnoj politici⁴², koji se odnosi na donosioce odluka, još uvijek predstavlja isključivo Ministarstvo kulture, privatni sektor je minimalno zastupljen kroz nekolicinu neovisnih producenata⁴³, a civilni nema utjecaj na strateške aktivnosti koje provodi HAVC na području audiovizualnih djelatnosti. Takav koncept institucionalnog sustava upravljanja audiovizualnim djelatnostima ne osigurava ravnopravno sudjelovanje u odlučivanju: javnog, privatnog i civilnog sektora kulture. S aspekta strateških dilema implementacije kulturne politike i određenja države prema privatnom i civilnom sektoru jedva da je prisutno informiranje, a sustav konzultiranja i aktivnog sudjelovanja je nepoznanica.⁴⁴ Strukovne udruge također nisu napustile navike iz ranijeg sustava, ne donose nikakvu novu inicijativu, niti vrše konstruktivan pritisak prema HAVC-u, u svrhu veće zastupljenosti u odlučivanju i evaluiranju projekata. HAVC nije autonoman u odlučivanju, s jedne strane pod utjecajem je aktualne vladajuće politike, jer ima uporište u Zakon o audiovizualnoj djelatnosti, na osnovu kojega Ministarstvo kulture putem državnog proračuna osigurava sredstva za rad HAVC-a.⁴⁵ Također Ministarstvo kulture imenuje Predsjednika Upravnog odbora i tri člana⁴⁶, kao i ravnatelja HAVC-a.⁴⁷ Ministarstvo kulture daje suglasnost za donošenje Statuta HAVC-a⁴⁸, ali i zahtjeva podnošenje izvještaja⁴⁹, te vrši nadzor nad zakonitošću rada i općih akata HAVC-a.⁵⁰ S druge strane HAVC je pristran i nelogičan u provođenju strategije⁵¹, jer rezultati istraživanja i provedene ankete ukazuju kako određeni programi i njihovi nosioci nisu zastupljeni ravnopravno.⁵² Sustav odlučivanja, provođenja odluka i vrednovanja rezultata izrazito je elitistički, pa primjena pravnih, organizacijskih i ekonomskih instrumenata kulturne politike ne potiče efikasan razvoja audiovizualne djelatnosti. Nakon što je 2008. godine HAVC preuzeo upravljanje nad audiovizualnom djelatnosti postignuti su određeni statistički⁵³ pomaci, što pokazuje postojanje potencijala i mogućnosti daljnjeg održivog razvoja.

Javni sektor kulture nalazi se u kulturno-političkoj krizi, koja je rezultat društvenih odnosa i krize proizašle iz njih. Domaća audiovizualna proizvodnja, a osobito kinematografski film, nedovoljno je prisutan u domaćim tv-programima bilo kao sadržaj, bilo kao javna tema. Iz predočenih rezultata i ocjene javnosti evidentan je nedostatak kvantitete, ali i kvalitete s vrijednosno-idejnog, kao i inovativno-tehnološkog aspekta. U periodu osjetnog pada proizvodnje domaćeg igranog filma dolazi do trenda komercijalizacije proizvodnje igranog programa i to kroz povećanje proizvodnje humorističnih serija i sapunica nauštrb 'tradicionalnih' dramskih formata kao što su televizijski filmovi, televizijske drame, dramske serije i serijali. Hrvatska radiotelevizija, kao najvažniji subjekt u audiovizualnoj djelatnosti, nije od 2006. do 2009. godine proizvela niti jedan televizijski film ili televizijsku

dramu; proizvela je samo jednu mini-seriju, te dvije dramske serije s više od 6 nastavaka, obje kriminalističkog žanra. Naspram toga u istom razdoblju proizvedeno je čak 5 sapunica i 6 humorističnih serija od kojih su neke doživjele i po pet i više sezona.⁵⁴ Ovakvu standardizaciju svih vidova masovne proizvodnje i masovnu kulturu vrlo oštro kritiziraju Adorno i Horkheimer (Adorno i Horkheimer, (1947), 2006.). Standardizacija audiovizualne djelatnosti u pogledu strateške dileme kulturne politike dovela je da audiovizualna djelatnost postane uvjetovana društvene aktivnosti za postizanje ciljeva koji nisu prioritetno umjetnički, umjesto javno dobro kojega koristi veliki broj potrošača.⁵⁵

Kolika je kriza tržišta kulture – audiovizualnih proizvoda pokazuje i posjeta kino dvoranama u periodu 2006.-2014. godine, kao i ukupni utržak na kino blagajnama. Statistički to iznosi 3,3 miliona gledatelja, od toga je domaći film u 2012. godini gledalo 180 tisuća gledatelja.⁵⁶ U Hrvatskoj je broj godišnjih posjeta kinu po glavi stanovnika i dalje među najnižima u Europi i iznosi 0,79%.⁵⁷ Udio domaćega filma u ukupnoj gledanosti u hrvatskim kinima tijekom 2009. godine iznosio je 1,6%, dok je europski prosjek iznosio 26,7%.

Sufinanciranje ili financiranje audiovizualne djelatnosti

Izvori financiranja audiovizualnih djelatnosti u RH najčešće se kreću u okvirima pokroviteljske uloge kroz financiranje kulture na fondovski način⁵⁸, koji se centralizira administrativno, koncepcijski i financijski u Ministarstvo kulture, odnosno prema Zakonu o audiovizualnim djelatnostima u HAVC. Tako su ekonomski instrumenti provođenja nacionalnog programa audiovizualnog stvaralaštva nedovoljno učinkoviti, jer se komercijalne televizije i ostali zakonski obveznici uplaćivanja sredstava⁵⁹ nisu efektivno uključili u djelovanje HAVC-a, niti kao njegovi obveznici, niti kao korisnici njegovih usluga, ali sudjeluju u radu Audiovizualnoga vijeća⁶⁰ u svojstvu članova. Civilno društvo, profesionalne udruge nemaju utjecaj na odlučivanje unutar HAVC-a, iako su u HAVC-u zastupljeni s najznačajnijim predstavnicima⁶¹, jer ravnatelj donosi vrlo značajne odluke za rad HAVC-a, kao što je predlaganje Statuta i ostalih općih akata⁶². Ravnatelj HAVC-a predlaže godišnji plana provedbe Nacionalnog programa⁶³ i izvršava odluke o dodjeli sredstava na temelju Nacionalnog programa čiji je on predlagatelj⁶⁴ te predlaže imenovanje umjetničkih savjetnika⁶⁵, koji direktno daju prijedloge za koje projekte treba dodijeliti određena sredstva.⁶⁶ Ovaj primjer dokazuje manjkavosti sustava koji funkcionira na principu "produžene ruke", ako je istovremeno zadržano centralističko provođenje kulturne politike.⁶⁷

Hrvatska audiovizualna proizvodnja trajno je zavisila, zavisi i zavisit će od javnih izvora financiranja, kako u kinematografskome, tako velikim dijelom i u televizij-

skome dijelu proizvodnje.⁶⁸ U periodu od 2008. do 2010. godine udio financiranja domaćeg igranog filma iz proračuna Ministarstva kulture kreće se od 18% do 83%, evidentan je nerazmjer izdvojenih financijskih sredstava prema pojedinim projektima, kao i odnos ukupnih potrebnih sredstava i udjela financiranja iz državnog proračuna. Pojedini projekti su dobili znatno više sredstava s istim preliminarnim troškovima potrebnim za produkciju igranog, dokumentarnog, animiranog ili eksperimentalnog filma.⁶⁹ Udio sufinanciranja od strane HRT-a⁷⁰ kreće se između 11% i 15%, ovisno o proračunu preliminarnih troškova.⁷¹

U razdoblju od 2006. do 2008. godine došlo je do značajnoga smanjenja razine odobrenih sredstava po pojedinačnome filmu.⁷² HAVC je od 2008. do 2013. godine sufinancirao 40 koprodukcija, za što je ukupno izdvojeno dvostruko manje sredstava nego za ukupan godišnji proračun financiranja audiovizualne djelatnosti u RH.⁷³ S produkcijskog aspekta u razdoblju od 2008. do lipnja 2010. godine, od ukupno 11 odobrenih naslova realizirana su tri dugometražna filma⁷⁴, rezultati u 2011. i 2012. godini nešto su bolji.⁷⁵

U izvješću HAVC-a stoji da: "...uslijed smanjenih subvencija⁷⁶, hrvatski igrani film se fleksibilno prilagođava manjim proračunima – orijentacijom na artistički minimalizam, tako se ne približava publici, niti kao takav, niskobudžetni, može osigurati materijalni opstanak filmskih djelatnika i autora..."⁷⁷. Razlika koja je vidljiva iz izvještaja nastala je nepoštivanjem Zakona o fiskalnoj odgovornosti⁷⁸, prenošenjem financijskih sredstava iz godine u godinu, a ne smanjenjem proračuna. Ukupna državna sredstva za podršku audiovizualnim djelatnostima iznose godišnje u prosjeku oko 40.000.000,00 kn⁷⁹, u komparaciji sa državama koje imaju slične ili manje produktivne kapacitet raspoloživa sredstva u Hrvatskoj spadaju u one iznad prosječna.⁸⁰

Analizirajući sve kategorije za koje je HAVC raspisao javni poziv ne može se vidjeti jasna strategija i ciljevi razvoja audiovizualnih djelatnosti, a naročito se to odnosi na ravnopravnost sudionika natječaja. Nacionalni program promicanja audiovizualnog stvaralaštva u kategoriji "Produkcija audiovizualnih djela i komplementarnih djelatnosti" svodi se na nekoliko producenata koji u periodu od 2006. do 2015. godine u prosjeku raspolažu sa 70% financijskih sredstava godišnjeg proračuna, koja dodjeljuje HAVC⁸¹, bez postizanja značajnih rezultata, niti ekonomskih niti vrijednosno-umjetničkih. Izuzev nekoliko manjinskih hrvatskih koprodukcija.

Uvidom u dokumentaciju i komparacijom zakonski propisanih procedura, te načina provođenja javnih natječaja od strane HAVC-a tijekom 2010., 2011. i 2012. godine može se uočiti niz nepravilnosti i postupanja koja su protivna zakonom propisanim procedurama.⁸² Sustav odlučivanja, financiranja, provedbe i evaluacije programa "Razvoja scenarija i projekta" od 2008. do 2015. godine rezultirao je da

broj i naziv odobrenih scenarija i projekata nikako ne odgovara odobrenom financiranju dugometražnog igranog filma za isti taj period⁸³, dok su znatna financijska sredstva⁸⁴ neobavezno potrošena.⁸⁵

Za isti period zanemareno je ulaganje i poticanje školskog sustava, kao investicije za budućnost audiovizualne djelatnosti, na veću prisutnost komponente audiovizualnoga obrazovanja u osnovnim i srednjim školama⁸⁶, kao i važnost obrazovanja menadžera u kulturi koji su potrebni za učinkovito upravljanje institucijama audiovizualnih djelatnosti, a što također predstavlja upravljačku dilemu kulturne politike.⁸⁷ Također je nedovoljno ulaganje u restauraciju i digitalizaciju⁸⁸ klasičnog filma, a što je neophodno za poticanje filmske kulture⁸⁹, očuvanja audiovizualne baštine i na taj način provedbe Nacionalne strategije promicanja audiovizualnog stvaralaštva.

Navike iz državnog modela kulturne politike uzrok su oslanjanja isključivo na financijska sredstva koja dodjeljuje HAVC. Ne koriste se drugi načini financiranja audiovizualne djelatnosti kroz pokroviteljstva, subvencije i oblike ulaganja na principu profitabilnosti, niti su dovoljno iskorištena sredstva iz međunarodnih, posebice europskih filmskih fondova.⁹⁰ Takav neuravnotežen način financiranja⁹¹ uzrok je neučinkovitog provođenja implementacije kulturne politike na području audiovizualne djelatnosti.

Kulturna suradnja kroz Euroimage⁹² i MEDIA DESK⁹³

Hrvatska je 2003. godine postala članicom *Eurimages*, koji osigurava financijsku pomoć za koprodukcije i tako potiče međunarodnu suradnju, da bi pet godina kasnije potpisala Memorandum MEDIA 2007⁹⁴, te osnovala MEDIA DESK, u okviru Hrvatskog audiovizualnog centra. Programom MEDIA 2007⁹⁵, audiovizualnim djelatnostima u Hrvatskoj omogućena je potpora za promociju, promidžbu i distribuciju izvan matične zemlje⁹⁶, te ciljano usavršavanje u skladu s trenutnim potrebama europske audiovizualne produkcije, a na kojemu sudjeluje mali broj hrvatskih filmskih djelatnika.

Hrvatskim distributerima je omogućena transnacionalna distribucija europskih filmova i televizijskih programa, ali se i ona zanemarivo malo koristi. Potpora za održavanje filmskih festivala u sklopu kojih se promovira kinematografija i audiovizualni program nešto je zastupljenija.⁹⁷ Iz dostupnih dokumenata⁹⁸ i primjera praktične javne kulturne politike oblike partnerstava u kulturnoj suradnji, koji su jedan od preduvjeta za razvoj audiovizualne djelatnosti, nisam pronašao, iako su za to osigurani pravni instrumenti provođenja kulturne politike.⁹⁹

Sa aspekta ekonomskih instrumenata u praksi se koprodukcije financiraju 2,5 puta manjim sredstvima nego domaće produkcije.¹⁰⁰ Organizacijski i vrijednosno-idejni

instrumenti kroz kulturnu suradnju svode se na pojedinačne “izlete” samopromocije bez dalekosežne državne strategije. Suvremeni oblici međunarodne suradnje ostvaruju se samo kroz neposrednu institucionalnu suradnju bez značajnijeg i učinkovitog posredstva države putem HAVC-a, a čija je temeljna funkcija upravo učinkovito posredovanje u ostvarenju ciljeva Nacionalnog programa razvoja i unapređenja audiovizualnih djelatnosti.

Međuresorna suradnja

Sagledavanjem praktične kulturne politike ustanovljeno je prisustvo određenih političko-ekonomskih instrumenata prema tome sektoru.¹⁰¹ Razvoj međuresorne suradnje nije moguć bez primjene posredne podrške audiovizualnim djelatnostima (Throsby, 2010: 78). Nema prisutnosti elemenata okupljanja gospodarskih aktivnosti, a koje se odnose na umrežavanje, koncentraciju i suradnju među tvrtkama koje imaju zajedničke interese (Marshall 1890: Book IV, Chapter X). Nedovoljno je decentraliziran kulturni sektor, te regionalno planiranje i koordinacija kroz različite resore. Ustanove umjetnosti i kulture koje se bave audiovizualnom djelatnosti ne stvaraju i razvijaju poslovne modele koji uključuju i turističku industriju, naročito je takva interakcija neophodna za razvoj dohodovne produkcijske audiovizualne djelatnosti. Značajna strategija za razvijanje audiovizualne djelatnosti nalazi se u intersektorskom pristupu suradnje kulture, ekonomije, prostora, medija i javne politike (Dolowitz i Marsh, 2002 : 124).

Država ne potiče audiovizualnu djelatnost kroz sufinanciranje, nego u najvećem broju slučajeva financira audiovizualnu djelatnosti u 100% iznosu¹⁰², sa izuzetkom Hrvatske radiotelevizije, koja se također financira najvećim dijelom iz državnog proračuna. Tržišni udio financiranja audiovizualnih djelatnosti u praksi je minoran u odnosu na ukupna sredstva koja sudjeluju u različitim kategorijama koja izdvaja HAVC. Audiovizualne djelatnosti u Hrvatskoj nemaju ekonomsku utemeljenost, niti su profitabilne u širem smislu. Država ima preveliku ulogu u domeni audiovizualnih djelatnosti, dok s druge strane neoliberalni kapitalizam taj utjecaj želi umanjiti, želi deregulirati sustav, te lišiti audiovizualno poduzetništvo državnog uzda. Izrazito jaka politička i financijska uloga države onemogućava stvaranje neoliberalnog modela kulturne politike.

Nedostaju obligaciono pravni okviri, koji su neophodni za efikasan rad audiovizualne djelatnosti. Zakon o autorskim pravima ne primjenjuje se u praksi, njegova primjena izostaje na svim područjima audiovizualnih djelatnosti, što je prouzročilo nastanak piraterije.¹⁰³ Globalni gubitak u filmskoj industriji iznosi oko 18 milijardi dolara, dok je gubitak u audiovizualnom sektoru daleko veći te iznosi 400 milijardi dolara, od čega je 60% u obliku DVD-a, a 40% online putem interneta.

Sa financijskog aspekta razvoj audiovizualne djelatnosti ne podupire niti jedna financijska institucija, jer nedostaju instrumenti osiguranja za poslovanja u kulturnom i kreativnom sektoru. Na području audiovizualnih djelatnosti nedostaje malih neovisnih produkcija neophodnih za njen razvoj, niti država provodi ciljano ulaganje za potporu malim poduzećima koja se žele baviti audiovizualnim djelatnostima putem mikrofinanciranja.¹⁰⁴ Ne postoji državna podrška inovacijama kroz nove tehnologije i sustavno planiranu digitalizaciju iako je to strateški cilj u audiovizualnom sektoru, unatoč čemu je snimljen prvi hrvatski film u širokom formatu upotrebom anamorfne optike¹⁰⁵, napravljen je prvi digitalni intermedia postupak¹⁰⁶, prvo skeniranje 35mm vrpce s tri perforacije na digitalni medij¹⁰⁷, prvi laser print pokretne slike na filmsku vrpcu iz digitalnog oblika¹⁰⁸, snimljen prvi hrvatski 3D igrani film.¹⁰⁹

U našoj regiji postaje sve dominantniji hibridni oblik kulturne/kreativne industrije u obliku festivala. Tako *Sarajevo film festival* iz godine u godinu postaje vodeći filmski festival u regiji. Putem raznih aktivnosti okuplja sve veći broj filmskih produkcija, ali i potiče značajnu međuresornu i međunarodnu suradnju u kulturi. Tako kroz kreativnost i inventivnost potrošača kulturnih proizvoda potrošnja postaje oblik proizvodnje (Fiske u: Smiers 2003: 153). *Pula film festival* imao je međunarodni ugled i tradiciju, koju Ministarstvo kulture Republike Hrvatske nije znalo iskoristiti. Dugi niz godina *Pula film festival* je bio prepušten sam sebi, danas HAVC pokušava nešto pokrenuti izdvajanjem znatnih sredstva¹¹⁰, ali bez velikog regionalnog i međunarodnog uspjeha. *Pula film festival* služi za samopromociju političke elite koja ga financira.¹¹¹ Uz pulski festival na lokalnoj razini pokrenuto je još nekoliko filmskih festivala različitog žanra, sufinanciranih od HAVC-a, sponzora i pokrovitelja.

Zaključak

Globalni kulturni tokovi u ovisnoj se vezi s pravnim i ekonomskim tokovima, kako naše društvo nije spremno na sve obaveze i dužnosti koje oni donose, tako je i razvoj kreativne industrije zanemaren. Strategija kulturnog razvoja iz 2003. godine, koja se odnosi na kinematografiju niti u jednoj točki nije provedena izuzev osnivanja HAVC-a. Dok god svaka nova vlada bude usvajala "svoju strategiju" do tada neće zaživjeti cjelokupno sučelje audiovizualne djelatnosti. Izvor problema nalazi se u neprincipijelnom provođenju pravnih (odluke, uredbe, pravilnici, zakoni na području audiovizualne djelatnosti) i ekonomskih instrumenata kulturne politike.

Redefiniranje sustava praktične kulturne politike audiovizualnih djelatnosti zahtijeva percepciju *plurikulturalizma* i razvijanja kulturne raznolikosti. Civilni sektor

društva postao je zarobljenik vlastitih potencijala, te je potrebno strukturno mijenjati instrumente kulturne politike kako bi njegovo djelovanje dugoročno bilo učinkovito. Članovi civilnih udruženja filmskih djelatnika moraju osim ekonomskih interesa zastupati temeljne interese postojanja udruga.

Kroz zakonsku regulativu potrebno je osigurati stabilan priliv sredstava u HAVC, ali i mogućnost aktivnog odlučivanja svih sudionika financiranja audiovizualne djelatnosti putem HAVC-a. Idejni koncept praktičnih kulturnih politika međusobno je preplitanje različitih modela kulturnih politika, a ne njihova međusobna isključivost. Kroz ovu prizmu potrebno je promatrati sveukupnu kulturnu politiku na području audiovizualnu djelatnost iz iste one perspektive iz koje djeluje HAVC, koji preuzima prirodnu odgovornost za njeno provođenje. Preduvjet uspješne provedbe kulturne politike, uz poduzetnost havc-a, predstavljat će politička volja države, bez čije energije havc nema provedbenu moć Zakona o audiovizualnim djelatnostima. Zakonom je određen novi model suradnje, koji se usvaja neočekivano sporo, zbog različitih subjektivnih i objektivnih razloga.

Kriza televizijskoga tržišta, uzrokovana padom oglašavanja, ometa poziciju nacionalnih televizija u ovom projektu. HRT, koji je u ranijem razdoblju bio proizvodno vezan uz hrvatski film, ulaskom u tržišno nadmetanje s komercijalnim sektorom, od 2006. godine u igranoj proizvodnji postavlja kao glavno mjerilo vrijedovanja količinu i cijenu.¹¹² Tako načela izvrsnosti i izvedbene vrijednosti padaju u drugi plan. S druge strane tržišni način financiranja temelji se na ponudi i potražnji proizvoda kulture.

Suvremene kulturne politike teže onim oblicima financiranja koji će kroz zakonsku i poreznu politiku biti usmjereni prema financiranju kulture, ali i kroz javne fondacije u koje se slijeva novac iz državnih agencija ili nekih drugih izvora.

Kako bi se, sukladno djelatnosti Hrvatskog audiovizualnog centra, osigurala neovisnost bez političkog i elitističkog utjecaja, te ravnopravnost u odlučivanju, provedbi projekata i njihovu vrednovanju, potrebno je postojeće *strategije kulturnog razvoja* unaprijediti. Neophodno ih je prilagoditi sadašnjim potrebama s naglaskom na hrvatski film i razvoj neovisnih produkcija koje će preuzimati dio obaveza od HAVC-a, te vremenom postati produkcijski servis, a ne samo administrator. Potrebno je dati potporu institucijama, naročito javnoj televiziji, u obnovi ljudskih resursa i primjeni novih znanja. Kako audiovizualno stvaralaštvo ima izraženu estetsku dimenziju i zbog koje estetika predstavlja društveno korisnu vrijednost, neophodno je uzeti u obzir teoriju estetskog ugovora (Pick, 2009.) za sagledavanje umjetnikova znanja, autoriteta i iskustva, ali i njegova položaja, umjetničkih ograničenja i umjetničkih sloboda.

Za provedbu strategija kulturnog razvoja i redefiniranja sustava audiovizualnih djelatnosti važno je neizostavno prepoznavanje, razmatranje i vrednovanje umjet-

ničke i strukovne izvrsnosti i to s pravno-ekonomskog i idejno-vrijednosnog aspekta. Prvi se odnosi na ekonomske ciljeve, poštujući zakonske odrednice kroz nedvosmisleno prezentiranje rezultata na osnovu koji će se donositi odluke, a drugi na umjetničke ciljeve, kao što su prisutnost hrvatskog filma i njegov uspjeh na svjetskim festivalima A-kategorije, te sve ostale odrednice definirane postojećim zakonom u svrhu poboljšanja konkurentnosti i sprječavanja pristranog pogodovanja. Neophodno je postavljati umjetničke ciljeve na vremenski period, zakonom definiran, kako bi izbjegli još jedno razdoblje od 30 godina "neplodne hrvatske kinematografije".

Vrednovanje umjetničkog djela potrebno je urediti po principu javnog mišljenja, koje umjetniku daje društveni kredibilitet, oslobođen svih vrsta pogodovanja, te na taj način stvara konkurentnu okolinu za umjetnički rad. S obzirom na prirodu audiovizualne djelatnosti, razmatranja o vrednovanju umjetničkog djela ne mogu ostati samo na ocjeni jednog umjetnika, nego vrednovanje mora proisteci iz sagledavanja zajedničkog rada većeg broja pojedinaca, što nam ukazuju na izniman značaj i ulogu ljudskog kapitala u razvoju kreativnih industrija (Becker, 1982.).

Pravne instrumente kulturne politike potrebno je dosljedno provoditi i definirati pravilnikom kako bi se izbjegle sustavne nepravilnosti. Postojeće *ekonomske instrumente kulturne politike* učiniti učinkovitima. Potrebno je temeljito izmijeniti način financiranja audiovizualnih djelatnosti i uskladiti ga s zacrtanim strategijama i ciljevima razvoja audiovizualne djelatnosti, izradom financijskog plana neophodnog za realizaciju Nacionalnog programa, te unaprijediti nadzor njegove provedbe. To su temelji urednog funkcioniranja HAVC-a, jer samo uređen sustav može stvoriti preduvjete za veća ulaganja i prosperitetan razvoj audiovizualne djelatnosti.

Sufinanciranjem visokoškolskog obrazovanja izravno se potiče stručnost, što s ekonomskog aspekta predstavlja dugoročni ulog u ljudski kapital i veću društvenu dobit.¹¹³ Ulaganje u obrazovanje treba percipirati kao početnu investiciju, a dobit je očigledna kroz veću produktivnost obrazovanih u odnosu na neobrazovane ljudske resurse.

Učinkovite i djelotvorne porezne olakšice regulirane pravnim instrumentima kulturne politike poticati će međuresornu suradnju i uključivanje mnogih subjekata u ciklus audiovizualne djelatnosti.

BILJEŠKE

- ¹ Audiovizualna djelatnost – u 3. članku Zakonu o audiovizualnim djelatnostima kojega je Hrvatski sabor, na temelju članka 88. Ustava Republike Hrvatske, donio na sjednici 6. srpnja 2007. godine, a ima značenje razvoja, proizvodnje, promocije, distribucije i prikazivanja audiovizualnih djela. *Audiovizualna djela* su igrani i dokumentarni filmovi, animirani filmovi, alternativni filmovi, eksperimentalni filmovi te sva druga audiovizualna djela, koja su umjetnički i autorski izraz bez obzira na tehnologiju kojom su nastala, podlogu na kojoj su fiksirana te način na koji se prikazuju. *Komplementarne djelatnosti* su zaštitna audiovizualne baštine uključujući kinotečnu djelatnost, filmski festivali i druge audiovizualne manifestacije, te djelatnosti razvijanja audiovizualne kulture, programi promocije i prodaje hrvatskih audiovizualnih djela, međunarodna suradnja, proučavanje i kritičko vrednovanje audiovizualnih djelatnosti, izdavaštvo u području audiovizualnih djelatnosti, programi stručnog usavršavanja i programi audiovizualnih udruga i organizacija.
- ² Rezultat provedene ankete među audiovizualnim stvarateljima. Doktorska disertacija: “Razvoj kreativne industrije kroz kulturnu politiku i redefiniranje sustava audiovizualne djelatnosti u Republici Hrvatskoj” – Edib Ahmetašević.
- ³ Jim McGuigan 27.10.2011. *Kulturna javna sfera protiv ekonomističke kulturne politike*. <http://www.operacijagrad.org/2011/10/27/kulturna-javna-sfera-protiv-ekonomisticke-kulturne-politike/> (pristupljeno: 11.06.2012. u 01:40).
- ⁴ Ustav Republike Hrvatske (NN. 56/90).
- ⁵ Izmjene i dopune Ustavnog zakona (NN.27/92).
- ⁶ (NN 137/08, NN 57/09, 62/09).
- ⁷ Rezultat provedene ankete s aspekta okvirnih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁸ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 8.
- ⁹ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 36.
- ¹⁰ Slučaj “Jadran filma”.
- ¹¹ Zakon o kinematografiji (NN 29/1976, NN 47/80 i 20/90); Pravilnik o kriterijima za utvrđivanje programa javnih potreba u području filma i njihovom sufinanciranju (NN 62/03); Zakon o državnim potporama (NN 47/14); Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11); Pravilnik o postupku, kriterijima i rokovima za provedbu nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva.
- ¹² Preslika dokumenata nalazi su u prilogima navedene doktorske disertacije pod *.
- ¹³ Podaci: nacionalni statistički ured Hrvatske (<http://www.dzs.hr/>) i “Compendium of Cultural Policies & Trends in Europe” – navedeni podaci odnose se na praćenje aktivnosti Europskog audiovizualnog opservatorija, pristupljeno 01.09.2013.
- ¹⁴ Skupni naziv koji obuhvaća više područja u kojima se proizvodi kulturni proizvod na industrijski način (knjiga, film, video, nosači zvuka...).
- ¹⁵ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11).
- ¹⁶ Rezultat provedene ankete s aspekta implementacijskih dilema kulturne politike u odnosu na način odlučivanja– sastavni dio doktorske disertacije (vidi 1.).
- ¹⁷ Pravilnik o kriterijima za utvrđivanje programa javnih potreba u području filma i njihovom sufinanciranju (NN 62/03); Pravilnik o izboru i utvrđivanju programa javnih potreba u kulturi (NN 137/08, NN 57/09, 62/09); Zakon o ratifikaciji Europske konvencije o filmskoj koprodukciji br. 147 iz

- 1992., s konačnim prijedlogom zakona (NN-MU 4/04), Zakon o financiranju javnih potreba u kulturi (NN 47/90, NN 27/93, NN 38/09).
- ¹⁸ Zakon o potvrđivanju konvencije o zaštiti i promicanju raznolikosti kulturnih izričaja (NN-MU, br. 5/06, 5/07).
- ¹⁹ Zakon o potvrđivanju Europske konvencije za zaštitu audiovizualne baštine (NN-MU 5/07).
- ²⁰ Europska kulturna konvencija (NN-MU 1/99).
- ²¹ Zakon o ratifikaciji Europske konvencije o filmskoj koprodukciji br. 147 iz 1992., s konačnim prijedlogom zakona (NN-MU 4/04).
- ²² Ugovor o filmskoj koprodukciji između Vlade Republike Hrvatske i Vlade Talijanske Republike (NN-MU 11/07), te niz drugih pravnih akata o kulturnoj suradnji uključujući i Međunarodne ugovore (NN-MU , br. 4/07, 9/07, 11/07, 1/08, 1/09, 5/09, 12/09).
- ²³ Rezultati javnih natječaja, dostupno na <http://www.havc.hr>, pristupljeno 01.02.2015.
- ²⁴ Koprodukcija HBO serijal “Game of Thrones”, (vidi 1. poglavlje 4.11.1.).
- ²⁵ Europski audiovizualni observatoriji – Baza podataka Lumiere i Compendium of Cultural Policies & Trends in Europe.
- ²⁶ Rezultat provedene ankete s aspekta okvirnih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ²⁷ Jadran film je poduzeće za proizvodnju i distribuciju filma koje je osnovano 1946. godine u Zagrebu. U periodu od 1960. do 1990. bio jedan od najvećih i najpoznatijih filmskih studija u Europi, kada je snimljeno oko 145 međunarodnih koprodukcija i 124 domaća filma.
- ²⁸ U periodu od 2003. do 2010. tržišni udio domaćih filmova prikazanih u hrvatskim kinima iznosio je 1,16%, europskog filma 14,8%, američkog 82% i ostalih 1,5%. Dok je europski prosjek prikazivanja domaćeg filma 26,7%.
- ²⁹ Udio kreativne industrije u zaposlenosti za 2005. godinu iznosi 2,1% (Eurostat, nacionalni statistički uredi, (Jurlin, 2008: 130-131)).
- ³⁰ Rezultat provedene ankete s aspekta dilema socijalnog razvoja – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ³¹ Cvjetičanin, B. i Katunarić, V. (2003) *Strategija kulturnog razvitka, Hrvatska u 21. stoljeću*. Zagreb: Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Biblioteka kulturni razvitak.; Strateški okvir za razvoj 2006. – 2013., Program Vlade Republike Hrvatske za mandat 2008.-2011.; Nacionalna strategija promicanja audiovizualnog stvaralaštva.
- ³² Rezultati provedenog istraživanja dostupni na <http://www.havc.hr>, pristupljeno 01.02.2015.
- ³³ Biserka Cvjetičanin – Director of the Network of Networks for Research and Cooperation in Cultural Development – Culturelink, established in 1990 by UNESCO and the Council of Europe, and Editor-in-Chief of the Culturelink publications.
- ³⁴ Cvjetičanin, B. i Katunarić, V. (2003) *Strategija kulturnog razvitka, Hrvatska u 21. stoljeću*. Zagreb: Ministarstvo kulture RH.
- ³⁵ Vjeran Katunarić – Redoviti profesor na Odsjeku za sociologiju Sveučilišta u Zadru. Bio je gostujući profesor na sveučilištima u SAD-u, Švedskoj i Njemačkoj i voditelj dvaju projekata o hrvatskoj kulturi: Izvešća o kulturnoj politici Republike Hrvatske i Strategije kulturnog razvitka Republike Hrvatske. Osim toga, on je stručnjak, novinar i konzultant za kulturne politike Vijeća Europe.
- ³⁶ Globalno izvješće o konkurentnosti 2008.-2009.; 2008. Svjetski ekonomski forum (Primorac 2010.).

- ³⁷ Rezultati provedene ankete među audiovizualnim stvaraocima s aspekta dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ³⁸ Način neovisnog i ravnopravnog upravljanja određenim područjem društvene aktivnosti, koji podrazumijeva ne uplitanje od strane države, ali je ipak dijelom kontrolirano u stratezijski bitnim dionicama.
- ³⁹ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07); Zakon o ustanovama u kulturi (NN 76/93; NN 29/97, NN 47/99 – Ispravak i NN 35/08).
- ⁴⁰ HAVC priprema i provodi “Nacionalni program promicanja audiovizualnog stvaralaštva” potičući obavljanje, organiziranje i financiranje priprema, razvoja, proizvodnje, distribucije i prikazivanja hrvatskih, europskih i svjetskih audiovizualnih djela.
- ⁴¹ Mollard, C. (2000) *Kulturni inženjering*. Beograd: Clio.
- ⁴² Prema Mollardu kulturni sustav čine dvije ose koje se sijeku i četiri porodice koje se nalaze na lijevoj i desnoj, gornjoj i donjoj strani ovih dviju osa. Po vodoravnoj osi prostire se tržište kulture: na lijevoj se strani nalazi porodica stvaralaca, a na desnoj publika kojoj su namijenjena umjetnička djela. Po okomitoj osi prostire se kulturna politika na čijoj se gornjoj točki nalazi porodica donosilaca odluka, a na donjoj – porodica posrednika. Porodicu stvaralaca čine umjetnici, pisci, interpretatori i izvođači umjetničkih djela. Publiku čine povremeni i stalni ”konzumenti” umjetničkih dobara i vrijednosti isto kao i ne-publika. Donosioci odluka se nalaze u sva tri sektora kulture: u javnom (organi vlasti – ministri, direktori ustanova kulture, producenti), u privatnom (direktori ustanova kulture, banaka, preduzeća i korporacija koje financiraju umjetničku proizvodnju – donatori, sponzori, mecene) i nevladinom, civilnom sektoru (predsjednici udruženja, fondacija i drugih nevladinih – civilnih organizacija). Posrednike predstavljaju: mediji, umjetnički kritičari, novinari, kulturna elita, intelektualci, eksperti, doktori znanosti, akademici.
- ⁴³ Rezultati provedenog empirijskog istraživanja dostupni na <http://www.havc.hr>, pristupljeno 01.02.2015.
- ⁴⁴ Rezultat provedene ankete s aspekta implementacijskih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁴⁵ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 6.
- ⁴⁶ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 8.
- ⁴⁷ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 9.
- ⁴⁸ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 9.
- ⁴⁹ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 9.
- ⁵⁰ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07), članak 20.
- ⁵¹ Nacionalna strategija promicanja audiovizualnog stvaralaštva – HAVC-a.
- ⁵² Rezultati provedenog empirijskog istraživanja dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja), pristupljeno 01.02.2015.
- ⁵³ HAVC – pregled filmske 2008, 2009, 2010, 2011, 2012. dostupan na <http://www.havc.hr> (vidi u *).
- ⁵⁴ Europski audiovizualni opservatoriji – Baza podataka *Lumiere*.
- ⁵⁵ Rezultat provedene ankete s aspekta okvirnih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁵⁶ HAVC – pregled filmske 2012., str. 30.
- ⁵⁷ “Compendium of Cultural Policies & Trends in Europe” – navedeni podaci odnose se na praćenje aktivnosti Europskog audiovizualnog opservatorija.

- ⁵⁸ Državni proračun, fond za kinematografiju – naslijeđeni način financiranja iz bivšeg državnog sustava.
- ⁵⁹ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11) članak 36.
- ⁶⁰ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11) članak 7., 13., 14.
- ⁶¹ Hrvatska radiotelevizija, NOVA TV, RTL, Hrvatsko društvo filmskih djelatnika, Hrvatsko društvo filmskih redatelja, Hrvatska udruga producenata, Hrvatska udruga filmskih snimatelja, Nacionalna udruga televizija, Strukovna grupacija kinoprikazivača pri HGK, Strukovna grupacija distributera pri HGK, svih operatora sustava kabelaške distribucije, svih operatora u nepokretnim i pokretnim telekomunikacijskim mrežama te davatelja usluga pristupa internetu, svih visokih učilišta iz područja audiovizualnih djelatnosti, Hrvatske kinoteke, Hrvatskog filmskog saveza.
- ⁶² Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 12.
- ⁶³ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 12.
- ⁶⁴ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 12.
- ⁶⁵ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 14.
- ⁶⁶ Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), članak 16.
- ⁶⁷ Rezultat provedene ankete s aspekta upravljačkih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁶⁸ Uredba o državnim potporama (NN 50/2006), pravilnik o državnoj potpori kinematografskoj i ostaloj audiovizualnoj djelatnosti.
- ⁶⁹ Podaci dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja), pristupljeno 01.02.2015.
- ⁷⁰ Hrvatska radiotelevizija – javna radijska i televizijska ustanova.
- ⁷¹ Rezultati provedenog empirijskog istraživanja – sastavni dio doktorske disertacije (vidi 1.).
- ⁷² Rezultati provedenog empirijskog istraživanja dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja), pristupljeno 01.02.2015.
- ⁷³ Koprodukcije s manjinskim hrvatskim udjelom, dostupno na <http://www.havc.hr>; pristupljeno 01.02.2015.
- ⁷⁴ Europski audiovizualni opservatoriji – Baza podataka *Lumiere*.
- ⁷⁵ Rezultati provedenog empirijskog istraživanja – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁷⁶ Proračun za igrani film po godinama iznosi: 2006. godina, 29.000.000,00 kn; 2007. godina, 30.200.000,00 kn; 2008. godina, 33.800.000,00 kn; 2009. godina, 34.800.000,00 kn; 2010. godina, 26.000.000,00 kn; 2011. godina, 30.100.000,00 kn; 2012. godina, 14.015.000,00 kn (rezultati provedenog istraživanja – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁷⁷ Nacionalni program promicanja audiovizualnoga stvaralaštva 2010.-2014. Hrvatski audiovizualni centar, Zagreb studeni 2010.
- ⁷⁸ Zakon o fiskalnoj odgovornosti (NN 139/10).
- ⁷⁹ Podaci dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja), pristupljeno 01.02.2015.
- ⁸⁰ Council of Europe/ERICarts, “Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe”; <http://www.worldcp.org>, pristupljeno 01.09.2013.
- ⁸¹ Podaci dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja) i baza podataka *Lumiere*, pristupljeno 01.09.2013.

- ⁸² Zakon o audiovizualnim djelatnostima (NN 76/07, 90/11), Pravilnik o postupku, kriterijima i rokovima provedbe Nacionalnog programa promicanja audiovizualnih djelatnosti; Statut HAVC; Izvješće predsjednika upravnog odbora HAVC-a o indicijama kršenja zakona, prekoračenju ovlasti i zakonitosti rada od 04. srpnja 2012. godine, kao i dopis voditeljice Odjela za pravne poslove HAVC-a i člana Upravnog odbora od 19. rujna 2012. godine Ministrici kulture RH.
- ⁸³ Na temelju članka 15. Zakona o audiovizualnim djelatnostima (Narodne novine, br. 76/07 i 90/11) Hrvatsko audiovizualno vijeće na prijedlog ravnatelja Hrvatskog audiovizualnog centra, a uz prethodno pribavljeno mišljenje Ministarstva kulture, donosi: Pravilnik o postupku, kriterijima i rokovima za provedbu Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva.
- ⁸⁴ 2010. – 1.490.000,00 kn; 2011. – 1.020.000,00; 2012. – 5.526.100,00. (rezultati empirijskog istraživanja – vidi u *).
- ⁸⁵ Pravilnik o postupku, kriterijima i rokovima za provedbu Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva.
- ⁸⁶ HAVC podupire obrazovanje sa 0,1% ukupnog godišnje proračuna koji se izdvaja za audiovizualne djelatnosti. <http://www.havc.hr> (vidi u *).
- ⁸⁷ Rezultat provedene ankete s aspekta upravljačkih dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁸⁸ Postupak pretvaranja analognog signala u digitalni, što u kinematografiji predstavlja prijenosa video i audio sadržaja filmskih djela s celuloidne vrpce u nove digitalne formate i medije pohranjivanja.
- ⁸⁹ Rezultati javnih natječaja za komplementarne audiovizualne djelatnosti – dostupni na <http://www.havc.hr>.
- ⁹⁰ Suradnja kroz Euroimage i MEDIA.
- ⁹¹ Rezultat provedene ankete s aspekta dilema kulturne politike – sastavni dio doktorske disertacije (vidi *).
- ⁹² Eurimages je Fond Vijeća Europe za koprodukciju, distribuciju, izložbe i digitalizaciju europski filmskih djela. Fond ima za cilj promicanje europske filmske industrije poticanjem proizvodnje i distribucije filmova, kao i poticanje suradnje između stručnjaka. Eurimages se nalazi u Strasbourgu – Francuska. Fond je osnovan 1988. Godine, u okviru Vijeća Europe, kao dio sporazuma, Rezolucijom Vijeća ministara (88) 15, <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/PartialAgr/Html/Eurim8815.htm>.
- ⁹³ MEDIA je program potpore Europske unije namijenjen razvoju europske audiovizualne industrije. Program potpore MEDIA 2007 usvojio je Europski parlament u studenome 2006. Godine i to za razdoblje od 2007. Do 2013. Godine. Ukupan proračun Programa MEDIA 2007, odnosno proračun za razdoblje od 2007. Do 2013. Godine, iznosi 755 milijuna eura, s tim da se 65% toga iznosa izdvaja za promidžbu i distribuciju europskih filmova izvan matične zemlje.
- ⁹⁴ Zakon o potvrđivanju Memoranduma o razumijevanju između Europske zajednice i Republike Hrvatske o sudjelovanju Republike Hrvatske u programu Kultura (od 2007. Do 2013.) (NN-MU 7/07).
- ⁹⁵ Program potpore Europske unije namijenjen razvoju europske audiovizualne industrije za period 2007.-2013.
- ⁹⁶ Uredbe o državnim potporama (NN 50/2006) odluka o objavljivanju pravila o državnoj potpori kinematografskoj i ostaloj audiovizualnoj djelatnosti.
- ⁹⁷ Rezultati javnih poziva za potporu audiovizualnom stvaralaštvu na <http://www.havc.hr>. pristupljeno 01.02.2015.
- ⁹⁸ Međunarodni ugovori (NN-MU , br. 4/07, 9/07, 11/07, 1/08, 1/09, 5/09, 12/09).
- ⁹⁹ Pravilnik o sufinanciranju projekata odobrenih u okviru programa za kulturu Europske unije Kultura 2007.-2013. (NN 91/11).

- ¹⁰⁰ Podaci dostupni na <http://www.havc.hr> (rezultati javnih natječaja), pristupljeno 01.02.2015.
- ¹⁰¹ Natječaj "Poduzetništvo u kulturi" 2008., 2009., i 2012. godine. – Suradnja gospodarstva i kulture. (Međuresorna suradnja: Ministarstvo gospodarstva i poduzetništva s Ministarstvom kulture).
- ¹⁰² Rezultati javnih poziva za potporu audiovizualnom stvaralaštvu na <http://www.havc.hr>. pristupljeno 01.02.2015.
- ¹⁰³ Primorac, J. i Jurlin, K. (2008) *Access, Piracy and Culture: The Implications of Digitalization in Southeastern Europe*, u: Uzelac, A. i Cvjetičanin, B. (ur.) *Digital Culture. The Changing Dynamics*, Zagreb: Institute for International Relations, 71-89.
- ¹⁰⁴ Rezultati javnih poziva za potporu audiovizualnom stvaralaštvu na <http://www.havc.hr>. pristupljeno 01.02.2015.
- ¹⁰⁵ Upotrebom specifične optike filmska slika se snima na celuloidnu vrpču u određenom sažimanju. Pomoću opozitnog postupka tijekom postprodukcije slika se vraća u široki format omjera stranica 2,40:1. Identičan postupak koristi se u digitalnoj tehnici.
- ¹⁰⁶ Digital intermedia (obično skraćeno DI) filmski je proces koji uključuje klasičnu digitalizaciju filmske celuloidne vrpce i manipuliranje boje slike i drugih karakteristika. Razlikuje se od klasične obrade filmske vrpce zbog visoke rezolucije i kvalitetnije kontrole ostalih parametara. DI je tehnološki izuzetno zahtjevan postupak. Digitalna tehnika projiciranja omogućava da se ovako obrađen filmski materijal može digitalno projicirati.
- ¹⁰⁷ Tehnološki zahtjevan postupak skeniranja, obrade i pretvaranja slike s filmske vrpce u digitalni format. Postupak s tri perforacije izvodi se zbog uštede filmske vrpce od 25%.
- ¹⁰⁸ Suprotan postupak od skeniranja filmske vrpce.
- ¹⁰⁹ "Slučajni prolaznik", redatelj: Jozo Patljak, Alka film.
- ¹¹⁰ Rezultati potpore za komparativne audiovizualne djelatnosti potpora financiranju, podaci dostupni na <http://www.havc.hr>.
- ¹¹¹ Pravilnik o status i financiranju Festivala igranog filma u Puli (NN 129/10).
- ¹¹² Izvještaj HAVC-a o provedbi Nacionalnog programa promicanja audiovizualnog stvaralaštva, podaci dostupni na <http://www.havc.hr>.
- ¹¹³ Teorija ljudskog kapitala (Schultz 1961; Becker 1964.).

LITERATURA

- Adorno, T. i Horkheimer M. ([1947], 2006) *Dialectic of Enlightenment*, u Adorno, T. (2006), *The Culture Industry*. London and New York: Routledge.
- Becker, G. S. (1964) *Human Capital: A Theoretical And Empirical Analysis, With Special Reference To Education*. New York: National Bureau of Economic Research.
- Becker, H. S. (1982) *Art Worlds*. Berkeley: University of California Press.
- Council of Europe, (1997) *In from the margins, A contribution to the debate on culture and development in Europe*. Strasbourg: Council of Europe Publishing.

- Colebatch, H.K. (2002) *Policy*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti.
- Cvjetičanin, B. i Katunarić, V., ur. (1998a) *Kulturna politika Republike Hrvatske. Nacionalni izvještaj*. Strasbourg: Council of Europe/Ministarstvo kulture Republike Hrvatske/Institut za međunarodne odnose.
- Cvjetičanin, B. i Katunarić, V., ur. (1998b) *La politique culturelle de la Croatie: résumé du rapport national*. Strasbourg: Council of Europe.
- Cvjetičanin, B. i Katunarić, V., ur. (1999) *Cultural Policy of Croatia. National Report*. Strasbourg: Council of Europe/Ministarstvo kulture Republike Hrvatske/Institut za međunarodne odnose.
- Cvjetičanin, B. i Katunarić, V. (2003) *Hrvatska u 21. stoljeću strategija kulturnog razvitka*. Zagreb: Ministarstvo kulture RH, Biblioteka Kulturni razvitak – Velika edicija; knj. 3.
- Cvjetičanin, B. (2014) *Kultura u doba mraža*. Zagreb, Hrvatska sveučilišna naklada.
- Cvjetičanin, B. (2011) *Networks: The Evolving Aspects of Culture in the 21st Century*. Zagreb: Institute for International Relations Culturelink Network.
- Cvjetičanin, B., ur. (1999) *The Mediterranean: Cultural Identity and Intercultural Dialogue*. Zagreb: Institute for International Relations Culturelink Network.
- Dolowitz, D. P. i Marsh, D. (2002) *Learning from Abroad: The Role of Policy Transfer in Contemporary Policy-Making*. Malden: John Wiley & Sons Inc.
- Dragičević Šešić, M. (2012) *Za kulturu, protiv kreativnih industrija*, *Academica – Centar za istraživanje kreativne ekonomije*, preuzeto sa: www.madmarx.rs.
- Dragičević Šešić, M. i Stojković, B. (2003) *Kultura, menadžment, animacija, marketing*. Beograd: Clio.
- Dragičević Šešić, M. i Dragojević, S. (2005) *Arts Management in Turbulent Times Adaptable Quality Management*. Amsterdam: European Cultural Foundation, Bockmanstudies.
- Dragičević Šešić, M. i Dragojević, S. (2008) *Menadžment umetnosti u turbulentnim okolnostima*. Zagreb, Jesenski i Turk.
- Dragojević, S. (1999) *Culture of Peace and Management of Cultural Diversity*, Culturelink, vol. 10. Zagreb, Institute for International Relations Culturelink Network.
- Dragojević, S. (1999) *Multikulturalizam, interkulturalizam, transkulturalizam, pluriukulturalizam – suprotstavljeni ili nadopunjujući koncepti*, u: Čačić Kumpes, J., ur. *Kultura, etičnost, identitet*, Zagreb: Institut za migracije i narodnosti – Naklada Jesenski i Turk – Hrvatsko sociološko društvo.
- Eagleton, T. (2000) *The Idea of Culture*, Oxford: Wiley-Blackwell.

- Horkheimer, M. i Adorno, T. (1947) *Dialektik der Aufklärung*. Amsterdam: Querido. Prijevod: *Dijalektika prosvjetiteljstva*, (1989) Sarajevo: Veselin Masleša – Svjetlost, prema izdanju S. Fisher Verlag GmbH, Frankfurt/M, iz 1969.
- Jurlin, K. (2008) *Kreativne djelatnosti – statistička analiza*, u Švob Đokić, N., Primorac, J., i Jurlin, K. (2008), *Kultura zaborava. Industrijalizacija kulturnih djelatnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Košćunica, V. (2002) *Ugrožena sloboda – Političke i pravne rasprave*. Beograd: Institut za filozofiju i društvenu teoriju “Filip Višnjić”, (Rousseau i vladavina opšte volje).
- Krzysztofek, K. (1996) *The New Role of the Cultural Factor in the European Processes*, Cvjetičanin, B. ur. *Dynamics of Communication and Cultural Change: The Role of Networks*, Zagreb: Institute for International Relations.
- Marshall, V. ([1890], 1920) *Principles of Economics: Book IV, Chapter X*. London: Macmillan and Co., Ltd.
- Matarasso, F. i Landry C. (2003) *Uravnoteženje djelovanja: 21 strateška dilema u kulturnoj politici*. Beograd: Balkankult.
- Matarasso, F. i Landry C. (1999) *Balancing act : twenty-one strategic dilemmas in cultural policy*. Cultural Policies Research and Development Unit, Policy Note No. 4. Strasbourg: Council of Europe.
- McGuigan, J. (2004) *Rethinking Cultural Policy*. Maidenhead: Open University Press.
- Mollard, C. (2000) *Kulturni inženjering*. Beograd: Clio.
- Pick, J. (2009) *The Aesthetic Contract: The Heart of Arts Management*. New York, Merrill Press.
- Primorac, J. (2010) *Promjena strukture rada u kreativnoj ekonomiji: kultura, tranzicija i kreativna klasa*, doktorska disertacija, Zagreb: Filozofski fakultet – Sveučilište u Zagrebu.
- Rawls, J. (1971) *A Theory of Justice*. Cambridge, Massachusetts–London: The Belknap Press of Harvard University Press.
- Schultz, T. W. (1961) *Investment in human capital*, American Economic Review, 51(1): 1-17.
- Smiers, J. (2003) *Arts Under Pressure. Promoting Cultural Diversity in the Age of Globalization*. London & New York: Zed Books.
- Švob Đokić, N. (2008) *Kontekst kulturne industrijalizacije* u Švob Đokić, N., Primorac, J., i Jurlin, K., *Kultura zaborava. Industrijalizacija kulturnih djelatnosti*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk.
- Taylor, C. R. (1998) *The Mask of Art: Breaking the Aesthetic Contract – Film and Literature*. Bloomington and Indianapolis: Indiana University Press.

Throsby, D. (2010) *Ekonomika kulturne politike*. Beograd: Clio.

UNESCO, ([1993]1997) *Our Creative Diversity, Report of the World Commission for Culture and Development*. Paris: Oxford & IBH Publishing Co. / UNESCO Publishing.

The Development of Creative Industries through Cultural Policy and Redefining the System of Audiovisual Activities in the Republic of Croatia

Edib Ahmetašević

SUMMARY

The cultural policy of the Republic of Croatia in the field of audio-visual activities***, as the nation has passed through transition, has left an indelible mark on the overall area of audio-visual activities in a number of ways. Following the fall of Socialism, which implied the systematic transition of the former countries within the Socialist system towards various models of Capitalism, structural transitions also occurred as a result of global changes. With these changes, the national cultural policy pertaining to audio-visual activities was also affected. The disorientation of cultural policy decelerated, or completely halted, the development of audio-visual activities towards the creative industry. The disorientation of cultural policy arose as the result of irresponsible social conduct, the lack of respect for cultural diversity, underdeveloped ties between the public, private and civil sectors, and an absence of strategic cultural policy.

In order to develop the creative industry, it is necessary to implement audio-visual activities both efficiently and effectively. To do so, it is necessary to redefine, develop and implement a set of strategies and instruments in the cultural policy of the Republic of Croatia in the field of audio-visual activities.

An interdisciplinary approach that ties together the integral theories of social contracts and dilemmas of contemporary cultural policy in the field of audio-visual activities indicates the importance of social responsibility, particularly for the private

sector, which plays an important role in the development of the film industry as a profit-oriented cultural industry.

Proposal: the development of the creative industry in the field of audio-visual activities in the Republic of Croatia is not possible without balanced activities of a strategic cultural policy, which will aim to create a balance between the aesthetic and market values of the audio-visual activities.

Key words: Cultural transition, socially responsible conduct, creative industry, cultural diversity, managing the audio-visual activities, strategic dilemmas of cultural policy

*** Audio-visual activities is defined in Article 3 of the Act on Audio-visual Activities, adopted by the Croatian Parliament pursuant to Article 88 of the Constitution of the Republic of Croatia on 6 July 2007, as the significant development, production, promotion, distribution and display of audio-visual works.

Audio-visual works are feature films and documentaries, animated films, alternative films, experimental films and all other audio-visual acts that are the result of artistic expression, regardless of the technology with which they were created, the surface upon which they are fixated, and the manner in which they are displayed.

Complementary activities are the protection of audio-visual heritage, including cinematic activities, film festivals and other audio-visual events, and the activities of developing audio-visual culture, promotional programmes, and the sale of Croatian audio-visual works, international cooperation, the study and critiquing of audio-visual activities, publishing in the field of audio-visual activities, professional development programmes and the programmes of audio-visual associations and organisations.